

ANALYSIS OF DISTRIBUTION OF RARE AQUATIC PLANTS WITHIN THE NATURAL RESERVE FUND OF UKRAINE

M.Prokopuk

Institute for Evolutionary Ecology, National Academy of Sciences of Ukraine

The distribution of rare species of genus *Utricularia*, *Aldrovanda*, *Isoetes* by the objects of the National Nature Parks of Ukraine are analyzed. The results of own research conducted in three model objects of the nature protection fund: Rivne Nature Reserve, National Nature Park "Pyryatynsky" and Shatsky National Nature Park are presented.

СУЧАСНИЙ СТАН ТЕРИТОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ЯЛІВЩИНА», ПІДХОДИ ДО ОХОРОНИ, ВІДТВОРЕННЯ ТА РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО ПРИРОДНИХ КОМПЛЕКСІВ І ОБ'ЄКТІВ

В.О. Свердлов

*Комунальний заклад «Регіональний ландшафтний парк «Ялівщина»
Чернігівської обласної ради*

Регіональні ландшафтні парки (далі – РЛП) є окремою категорією територій та об'єктів ПЗФ України. У відповідності до ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.) РЛП є природоохоронними, науково-дослідними установами місцевого значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення. РЛП організовуються з вилученням або без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів [2].

Загальною тенденцією у функціонуванні заповідних об'єктів РЛП є розширення спектру їх функцій. До функцій рекреаційного використання та збереження мальовничих ландшафтів з часом долучаються функції охорони природних та історико-культурних об'єктів, сприяння соціальному і економічному розвитку території, узгодженому з функцією охорони природи, організація туризму, екологічної освіти місцевого населення і відвідувачів, а також проведення наукових досліджень і моніторингу.[8]

Таким чином РЛП є багатофункціональними заповідними об'єктами. Відповідно, основою для організації діяльності по їх охороні і використанню є функціональне зонування території. В Україні в межах РЛП можуть виділятися функціональні зони, з урахуванням тих самих вимог, що встановлені для територій національних природних парків. Тут можуть бути виділені такі зони: заповідна, регульованої рекреації, стаціонарної рекреації, господарська. Влаштування території РЛП здійснюється на основі Проекту організації

території РЛП, охорони, відновлення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів.

28 березня 2014 р рішенням XIX сесії VI скликання Чернігівська обласна рада створила РЛП "Ялівщина", площею 168,7 га, а 17 червня 2014 р рішенням XX сесії VI скликання було створено комунальний заклад «Регіонально ландшафтний парк «Ялівщина», який здійснює контроль за дотриманням природоохоронного законодавства на території РЛП.

РЛП «Ялівщина» створений з метою збереження, відтворення та раціонального використання природних комплексів м. Чернігова, що мають важливе природоохоронне, наукове, освітнє, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення [7].

Територія РЛП «Ялівщина» знаходиться в північно-східній частині м. Чернігова, включає території заплави та борової тераси р. Стрижень і характеризується розгалуженою ярусно-балковою системою в поєднанні з рівнинними ділянками. Своєрідність орографічних і ґрунтово-гідрологічних умов сприяє формуванню досить різноманітних екоотопів та умов зростання [6].

РЛП «Ялівщина» є дуже важливою ланкою в мережі об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ), адже, окрім збереження ландшафтного і біологічного різноманіття, на нього покладений чималий перелік функцій – рекреаційна, еколого-виховна, науково-освітня, естетична, сакральна, збереження історико-культурної спадщини тощо. До того ж, розташовуючись у центрі м. Чернігів РЛП «Ялівщина» обумовлює участь у нормальному функціонуванні міського середовища, зокрема очищення повітряного басейну, поліпшення мікроклімату, зниження рівня міського шуму, сприяння активному, якісному відпочинку мешканців міста та поліпшенню їхнього фізіологічного, психологічного і емоційного стану. Однак подібна поліфункціональність є запорукою надмірного антропогенного навантаження на ці території.

Завдяки режиму регіонального ландшафтного парку охоплюються різноманітні фрагменти міського середовища у їхній взаємодії, що дає шанс збереження унікальної частини Чернігова.

Адміністрацією Парку розробляються стратегічні завдання з розвитку парку у відповідності до положення «Про регіональний ландшафтний парк «Ялівщина». Парк створений з метою збереження у природному стані типових та унікальних природних комплексів та об'єктів історичної, природоохоронної, оздоровчої та естетичної цінності, а також забезпечення належних умов для організованого відпочинку населення м. Чернігів [7].

Збереження раритетних видів рослин та рідкісних рослинних угруповань. Це стратегічне завдання вирішить проблему збереження у межах високо урбанізованої території природного рослинного покриву. Природна рослинність є основою будь-якої природоохоронної території, оскільки впливає на відновлення усіх складових компонентів ландшафтної системи – від ґрунтового покриву з високою інтенсивністю ерозійних процесів до тваринного населення – найбільш мобільного компоненту ландшафту, у тому числі виконуючи й рекреаційну функцію – відтворення здоров'я населення [8].

Збереження представників фауни. Збереження представників фауни є важливим стратегічним завданням, оскільки одним з найважливіших показників цінності території є різні рівні біологічного різноманіття. Крім того, збереження і відновлення видів тварин сприятиме збільшенню потоків туристів, поліпшенню рекреаційної діяльності у парку і як наслідок – можливості отримання прибутків від надання послуг, пов'язаних з екотуризмом. Викорінення та попередження поширення чужорідних агресивних видів. Вказане стратегічне завдання сприятиме зменшенню поширення видів рослин і тварин, не властивих для даної території, більшість з яких негативно впливають на аборигенну флору і фауну. Це позначається на рівні збереження природного рослинного покриву і тваринного населення у межах паркової території.

Збереження лісів парку, як стратегічний захід, сприятиме утриманню природної автентичності притаманних для регіону ландшафтів Чернігівського Полісся. Це, в свою чергу, сприятиме збереженню та відтворенню тваринного світу, характерного для лісів, сприятиме збереженню мікрокліматичних умов на лісовкритих територіях, поліпшенню стану рекреаційних зон і територій [1].

Стратегія у галузі охорони та захисту природних комплексів та об'єктів. Організація протипожежної діяльності, як стратегічне завдання, спрямоване на попередження прояву або швидку локалізацію пожеж у межах паркової території, оскільки будь-яка пожежа призводить до матеріальних і моральних збитків для парку як природоохоронної та рекреаційної установи, а також для місцевих жителів як споживачів природних ресурсів [5].

У галузі наукових досліджень і спостережень за станом природного середовища. Організація робіт з ведення Літопису природи, оскільки саме Літопис природи є основним як науковим, так і природно-історичним документом у парку. Ведення літопису дає змогу аналізувати динаміку ходу абіотичних і біотичних показників, фенологічних фаз тощо. Саме на основі аналізу літопису природи можна з впевненістю робити висновок про ефективність природоохоронної та природовідновної діяльності парку. Підготовка та видання наукової друкованої продукції, як стратегічне завдання, має на меті і вирішує основну проблему – оприлюднення і популяризацію наукових досліджень і здобутків науковців парку. Це є обов'язковою складовою наукової діяльності, а показником її ефективності виступає кількість опублікованих наукових праць та їх якість [9].

В рамках проведення екологічної освітньо-виховної роботи

Організація та проведення еколого-освітніх акцій. Це завдання є ключовим у еколого-освітній діяльності парку і спрямоване на популяризацію екологічних знань серед населення, особливо серед учнівської молоді. Більшість акцій парк здатний проводити у межах власної території і на власних прикладах, що різко підвищує рівень засвоєння отриманої інформації. Парк має стати ініціатором проведення екологічних акцій та їх осередком.

Інформаційне забезпечення еколого-освітньої діяльності у якості стратегічного завдання сприяє популяризації парку як природоохоронної, наукової, рекреаційної та еколого-освітньої установи. Це завдання і заходи в

його межах необхідно реалізовувати якомога швидше для поширення інформації серед населення з метою залучення його до рекреаційної та еколого-освітньої установи. Це завдання і заходи в його межах необхідно реалізовувати якомога швидше для поширення інформації серед населення з метою залучення його до рекреаційної та еколого-освітньої діяльності. Забезпечення доступу до екологічної інформації, як стратегічне завдання, вирішує проблему популяризації і публічності парку як природоохоронної, науково-дослідної, рекреаційної та еколого-освітньої структури. Публічність дає змогу меншими фізичними зусиллями довести наявну інформацію про парк, особливості його діяльності та унікальність до більшого числа населення регіону в основному засобами масової інформації та всесвітніми електронними мережами. Організація співпраці з освітніми закладами та державними установами, як стратегічний захід, вирішує проблему відсутності у штаті парку більшості науковців – фахівців вузької спеціалізації [1].

Таким чином, залучення окремих фахівців до співпраці сприятиме розвитку детальних досліджень природних компонентів або складових ландшафтних комплексів парку.

У галузі рекреаційної діяльності. Стратегія щодо розвитку рекреаційно-туристичної діяльності РЛП «Ялівщина» визначається трьома головними цілями парку у цій сфері:

- охорона еталонних лісів у поєднанні з ділянками лучної та прибережно-водної рослинності; – створення належних умов для організованого туризму;
- створення сприятливих умов відпочинку населення у природному довкіллі. [3]

Туристична стратегія розвитку РЛП полягає у наданні населенню м. Чернівців належних туристичних послуг. Це можливо за умови створення і розвитку мережі туристичної інфраструктури – доріжок, маршрутів. Стратегія передбачає і розвиток екстремального туризму, зокрема екстремальних веломаршрутів. Розвиток рекреаційної інфраструктури сприятиме розширенню сфери надаваних рекреаційних послуг і дозволить оздоровити більшу кількість киян та гостей столиці. Такий розвиток передбачає розширення існуючих та створення нових зон активного і пасивного відпочинку, обладнання відповідним чином пляжевих зон, спортивних та дитячих ігрових майданчиків. [4].

В рамках здійснення адміністративно-господарської діяльності.

Покращення матеріально-технічної бази парку. Будь-яка діяльність у парку потребує матеріально-технічного забезпечення. Рівень такого забезпечення прямо відображується на якості виконуваних робіт. Матеріально-технічна база є головним засобом організації будь-якої діяльності у межах парку. Загальні адміністративно-господарські заходи дозволяють підтримувати діяльність парку на належному рівні шляхом розширення штату працівників, а також дозволяють визначити чіткі межі поширення природоохоронного режиму і межі ведення науково-дослідної, еколого-освітньої та рекреаційно-туристичної діяльності на землях парку. Крім того, вони дозволяють паралельно здійснювати додаткову господарську діяльність [5].

Виконання адміністрацією Парку вказаних стратегічних завдань дозволить досягти довгострокових цілей розвитку РЛП «Ялівщина», а саме: зберегти частину типового ландшафту Полісся у межах індустріально розвиненої та високо урбанізованої території м. Чернігова, гармонізувати туристично-рекреаційне природокористування в районі розміщення парку, зберегти природний стан навколо водних та лісових ландшафтних комплексів при невиснажливому рекреаційному використанні цієї території, створити осередок еколого-просвітницької роботи в регіоні.

Література

1. Актуальні проблеми створення Надслучанського регіонального ландшафтного парку та шляхи їх вирішення. Матеріали науково-практичного семінару. – Рівне: РДТУ, 1999. – 99 с.
2. Андрієнко Т.Л., Арап Р.Я., Гальченко Н.П. та ін. Науково-методичне та нормативно-правове забезпечення створення та діяльності регіональних ландшафтних парків України. – Київ: «Поліграф Центр», 2004. – 52 с.
3. Генсирук С.А., Нижник М.С. Рекреационное использование лесов / С.А. Генсирук, М.С. Нижник – К.: Урожай, 1987. – 150 с.
4. Гетьман В.І. Основні завдання і проблеми розвитку екотуризму в національних природних парках і біосферних заповідниках України / Гори і люди (у контексті сталого розвитку): Матеріали міжнар. конф. 14-18 жовтня. – Рахів, 2002. – С. 304–313.
5. Дермансько-Мосцьківський регіональний ландшафтний парк: проблеми становлення. Матеріали науково-практичного семінару (22-23 березня 2001 року, м. Здолбунів) – К.: Карбон, 2001. – 136 с.
6. Карпенко Ю. О., Графін М. В. Загадковими стежками «Ялівщини». – Чернігів, 2002. – 40 с.
7. Природно-заповідний фонд Чернігівської області / Департамент екології та природних ресурсів Чернігівської ОДА, 2016. – С. 120–131.
8. Стеценко М., Колосок О. та ін. Регіональний ландшафтний парк. Методичні рекомендації щодо організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів. – Київ: «ЦП «КОМПОПРИНТ», 2016. – 48 с.
9. Цуканова Г.О. Регіональні ландшафтні (природні) парки в Європі та в Україні/Заповідна справа в Україні, 2002. Т. 8. Вип. 2. – С. 18–25.

THE MODERN STATE OF THE REGIONAL LANDSCAPE PARK "YALIVSCHYNA" TERRITORY, APPROACHES TO PROTECTION, REHABILITATION AND RECREATIONAL USE OF ITS NATURAL COMPLEXES AND OBJECTS

V. Sverdlov

*Municipal Establishment "Regional Landscape Park" Yalivshchyna "of
Chernihiv Regional Council*

On the example of RLP "Yalivshchyna" we will consider how the regional landscape park covers various fragments of the urban environment in their interaction, which gives a chance to preserve the unique part of Chernihiv, since for such a type of parks, besides protecting the natural and historical-cultural

environment, there is provided educational and scientific -quality functions, as well as creating conditions for recreation and tourism.